

чені зміни, у свою чергу, дозволять у подальшому зняти цілу низку проблем, пов'язаних з процесом соціалізації особистості.

Вважаю доречним додати, що розв'язання «жіночого питання» (як і будь-якого іншого) можливе лише за умов обопільного продуктивного цивілізованого діалогу між чоловіком та жінкою, у процесі якого кожний з них зуміє почути іншого й зробити висновки, що безпосередньо відповідатимуть реальності.

Перспективи. У подальшому дана стаття по-слугує підґрунтям для наступних психоаналітичних розвідок у галузі «жіночого питання», актуального сьогодні. Причому розвідки ці слід проводити з обов'язковим урахуванням об'єктивно існуючого соціального простору, ні в якому разі

не обминаючи культурний вимір зазначеної проблематики.

1. Власова Т. И. Формирование гендерных стереотипов в западноевропейской философии: Монография / Татьяна Ивановна Власова. – К.: Генеза, 2006. – 296 с.
2. Франко І. Жіноча неволя в руських піснях народних / Іван Франко // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – Т. 26.
3. Хорни К. Наши внутренние конфликты. Конструктивная теория невроза / Карэн Хорни // Психоанализ и культура: Избранные труды Карен Хорни и Эриха Фромма. – М.: Юрист, 1995. – 624 с.
4. Хорни К. Уход от женственности / Карэн Хорни // Хорни К. Собр. соч.: В 3-х т. – М., 1997. – Т. 1.
5. Хорни К. Проблемы брака / Карэн Хорни // Хорни К. Собр. соч.: В 3-х т. – М., 1997. – Т. 1.
6. Шпенглер О. Закат Европы / Освальд Шпенглер. – М.: Мысль, 1993.

Юлія Пісна

Феномен жіночого суїциду, як заперечення ролі жінки-берегині

Стаття розкриває ключові соціально-філософські аспекти мотивів жіночого суїциду, серед яких – фізичні страждання, злидні, любов та душевні хвороби.

This article reveals the key social and philosophical aspects of women's motives for suicide, namely: the physical suffering, poverty, love and mental illness.

Проблема суїциду в Україні є актуальною і вимагає пошуку шляхів вирішення, або, щонайменше, зниження росту показників завершених самогубств. На перший погляд здається, що причинами подібних згубних дій людини можуть бути лише такі, що можна іменувати істотними: соціально-економічна ситуація в країні, рівень життя людини, становище і роль у суспільстві, здоров'я і т.д. Але, враховуючи багатогранність і багатоаспектність проблеми, вивчаючи її всебічно, виявляється, що часто недооцінюється роль нібито несуттєвих факторів, таких як: вік, рівень освіченості, стать та багато інших. У свою чергу, кожна з перерахованих особливостей (у будь-якої людини вік, стать, рівень освіченості, соціальний статус, матеріальне становище, психічне і фізичне здоров'я, умови соціально-економічного розвитку країни, де проживає індивід, є різними і відповідно особливими) привносять особливу значущість і індивідуальність в сутність підсумкового прийняття рішення (суїцид). На тлі гостроти та актуальності суїцидальної проблематики феномен жіночого самогубства особливо вражає, оскільки в корені своєму не сумісний з роллю жінки у суспільстві, зокрема в Україні, де жінка – берегиня домашнього вогнища та має продовжувати рід.

Мета даної статті присвячена розкриттю та аналізу протиріччя між феноменом жіночого

суїциду і роллю жінки-берегині роду в українській культурі.

Завдання дослідження:

1. Визначити вплив і роль статевої приналежності людини щодо проблеми суїциду.
2. Показати заперечення ролі жінки-берегині роду через здійснення нею акту самогубства.
3. Розглянути соціально-філософські аспекти наступних мотивів суїцидальної діяльності у жінок (за Ч. Ломброзо):
 - а) фізичні страждання;
 - б) злидні;
 - в) любов;
 - г) душевні захворювання.
4. Зробити висновки.

Базою для написання даної статті стали у нагоді, в першу чергу, робота Ч. Ломброзо «Геніальність і божевілля; Жінка злочинниця і повія; Любов у схиблених» і стаття проф. О. Осетрової «Жінка і самогубство (аналіз творчості Ч. Ломброзо)». Аналізуючи ключові мотиви суїцидальної діяльності жінок, були залучені роботи З. Фрейда «Сум і меланхолія» і «Самогубство» Е. Дюркгейма. Також основою для аналізу ролі жінки в українській культурі стала стаття О. Кись «Кого оберігає Берегиня, або Матріархат як чоловічий винахід».

В Україні, культура якої сягає часів Трипілля, жінка зі своїми атрибутами обожнення (статует-

ки жіночих богинь, обоження печі) займала провідне і навіть чільне становище в суспільстві, що визнавалося всіма чоловіками. Образ жінки-матері пов'язаний з берегинею роду, адже головною функцією сім'ї є народження і виховання дітей, і таким чином передача наступним поколінням традицій, культури, мови, досвіду поколінь. Так, жінка як продовжувачка роду відіграє ключову роль у збереженні етносу. Феномен жіночого самогубства перекреслює всі вище перераховані призначення і роль жінки в суспільстві та української культурно-історичної традиції.

Так, ми натрапляємо на абсурдні стіни, які необхідно зруйнувати для підвищення суспільного здоров'я в країні. Адже покликання жінки – дарувати життя, а забираючи життя у самої себе, жінка не тільки не виконує свого призначення, але і перериває життєвий цикл, запобігаючи тим самим народженню нового життя.

Відомий судовий психіатр і криміналіст Ч. Ломброзо є одним з небагатьох, хто досліджував дуже ґрунтовно мотиви самогубства представниць жіночої статі. Таким чином Ч. Ломброзо показує вплив статевої приналежності в контексті суїцидальних детермінант, проводить порівняльний аналіз ряду мотивів поведінки чоловіка і жінки.

Ч. Ломброзо зазначає, що феномен самогубства у жінок спостерігається в чотири і навіть у п'ять разів рідше, ніж у чоловіків. Потім виділяє й аналізує ряд факторів, що впливають на жінку в меншій мірі, ніж на чоловіка при спробі скоєння акту самогубства. При цьому судовий психіатр акцентує увагу на тих ключових мотивах, які мають особливий вплив при здійсненні суїцидальних спроб жінками.

Особливо актуальні та такі, що вимагають спеціального дослідження мотиви, які не втрачають своєї ролі і значущості в контексті суїцидальної проблематики для України, важливо розглянути та проаналізувати, а саме: фізичні страждання, злидні, любов, душевні захворювання.

Сучасна українська дослідниця О. Осетрова такі мотиви як наслідки фізичних страждань і злидні визначає як несуттєві для жінок. Розглянемо їх:

А) Самогубство внаслідок фізичних страждань.

Так самогубство внаслідок фізичних страждань серед жінок є більш рідкісним явищем, ніж серед чоловіків. На думку Ч. Ломброзо це обумовлено в першу чергу тим, що жінки менш чутливі до фізичних страждань. Дане твердження засноване на тому факті, що жінка переносить

більше фізичних мук, які нерозривно пов'язані з її життєвими фізіологічними функціями і особливостями жіночого організму, зокрема дітонародженням.

Б) Злидні.

Говорячи про бідність як фактор, що впливає на суїцидальний акт, слідом за Ч. Ломброзо, відзначимо, що в дійсності матеріальних втрат зазнати можуть в однаковій мірі як чоловіки, так і представниці жіночої статі. Але в силу соціальних ролей, які є різними у чоловіків і жінок у суспільстві, і ставлення до подібної проблеми є відмінним у представників обох статей. Якщо чоловік спочатку (з глибин вікової традиції) був здобувачем і основним джерелом забезпечення сім'ї, то жінка виступала протягом багатьох століть як берегиня домашнього вогнища. В умовах сучасного суспільства в більшості своїй подібного роду кордони дещо втратили колишні грані. Для сучасної України є нормою факт значної кількості представниць жіночої статі, які більшою мірою, а то і в повній мірі, забезпечують власну сім'ю матеріальними благами. Звісно, що й сприйняття подібних розмежувань і змін стало різним як у чоловіків, так і у жінок, але у свою чергу не позбавило їх існуючої стільки років стереотипізації соціальних ролей. Тому втрата звичного матеріального становища, доходу для жінок є менш згубним фактором, ніж для чоловіків.

Ч. Ломброзо зазначає: «Женщина, благодаря именно своей пониженной чувствительности, а также тому обстоятельству, что потребности ее меньше, приспосаблиется легче и лучше мужчины не только к нравственным страданиям, но и к физическим лишениям, связанным с бедностью (плохое питание, отсутствие каких бы то ни было удобств и пр.)» [3, с. 524]. При цьому Ч. Ломброзо акцентує увагу на факторі непрямой відповідальності жінки в результаті матеріального розорення сім'ї, чого не можна стверджувати у випадку з протилежною статтю – чоловіком. У свою чергу роль материнства чинить на жінку, відзначає Ч. Ломброзо, «благодетельное влияние, ибо мать, впав в нищету, под влиянием горя чувствует сильнее потребность заботиться и не покидать детей своих, между тем как мужчина при подобном же несчастии в состоянии совершенно забыть о них» [3, с. 524].

Отже, материнство як важлива складова життя кожної жінки у разі втрати гідного рівня матеріального достатку, сприяє активації зусиль і працездатності, а також пошуку різних способів для подолання бідності. У даній ситуації жінка безпосередньо пов'язана з дитиною

і почуття відповідальності за її добробут загострює інстинкт самозбереження, що відсторонює навіть від думки про суїцид.

Згідно з Ч. Ломброзо: «Женщина обыкновенно не настолько горда, чтобы в случае крайней нужды не решиться просить милостыню, в то время как мужчина часто предпочитает нищенству смерть» [3, с. 524]. Також важливо відзначити, що в силу слабо розвиненого морального почуття (по Ч. Ломброзо) жінка схильна вдатися до проституції (як до крайнього засобу для знаходження виходу з ситуації, поліпшення важкого матеріального становища) [3, с. 524].

У свою чергу досліджуючи далі мотиви (любов, душевні захворювання) О. Осетрова визначає останні як істотні для представниць жіночої статі.

В) Любов.

Розглядаючи любов як мотив суїцидальних спроб людини, Ч. Ломброзо відзначає, що даний аспект є досить вагомим як для жінки, так і для чоловіка. При цьому важливо відзначити, що для жінок цей мотив є найбільш поширеним і значущим. Проведемо невелике дослідження, щоб визначити ключові детермінанти такого впливу почуття любові на жінку.

Ч. Ломброзо зазначає, що: «Для женщины любовь является чем-то вроде рабства, которому она отдается с энтузиазмом, бескорыстным самопожертвованием для любимого человека» [3, с. 525]. Автор проводить паралель між нормою і певним відхиленням (пристрастю) у жінок. Так, для «норми» характерна наявність егоїзму і в разі неадекватного поводження з жінкою її обранця ці почуття (егоїстичні) посилюються. У пристрасних натур навпаки у подібному випадку посилюється їх самовідданість. Зрада коханої людини тягне за собою для жінки, в першу чергу, усвідомлення втрати його (об'єкта любові), набагато рідше бажання помсти. Зрада як втрата об'єкту любові для жінки на підсвідомому рівні створює передумови для власного знищення – самогубства. Ч. Ломброзо відзначає: «Чистая и сильная страсть сама по себе доводит любящую женщину до самоубийства или психического расстройства чаще, чем до преступления» [3, с. 527].

Розглядаючи шлюб як джерело мотивів до самогубства Ч. Ломброзо відзначає, що для жінок цей аспект є менш значущим, ніж для чоловіків. Ключове значення набуває тут материнство. Любов матері набагато сильніше подружньої, і жінка більше всього зосереджена на дітях на протигагу чоловікові. При цьому явище шлюбу судовий психіатр і криміналіст відносить

до норми, а, відповідно, нормальна жінка (якій не властива перевага пристрасних почуттів) з притаманною їй часткою егоїзму не стане настільки самовіддано бажати собі смерті, навіть в разі зради або зникнення обранця.

У роботі «Печаль и меланхолия» З. Фрейд говорить про глибинні і підсвідомі поштовхи до самогубства у людини. Зокрема у разі будь-якого невдоволення об'єктом любові, а також зради з його боку, «все упреки в адрес любимого объекта, перенесенные с него на собственное «Я» [5, с. 234] – пише З. Фрейд, – і визначають сутність нестримного бажання заподіяти собі шкоду, оскільки під виглядом «себе» людина має на увазі «іншого». Це, у свою чергу, стає передумовою до суїцидальних дій. Також З. Фрейд підкреслює розвиток такого стану, як меланхолія у людини, для якої був втрачений об'єкт любові. Саме меланхолія пов'язана з втратою об'єкта і являє собою більш важку форму переживань людини. Меланхолія як певна, більш складна форма печалі, приводить людину до суїцидальних дій, оскільки сутність даного стану особистості полягає в пригніченості, втраті смисложиттєвих орієнтирів, відсутності прагнень і бажань. Подібний стан, як правило, або зникає, і людина реабілітується і повертається до нормального життя, або ж, вищезгадані характеристики призводять до психічних розладів.

Г) Душевні захворювання.

Душевні (психічні) хвороби в якості детермінант суїцидів не настільки поширені, наскільки є стереотипом. О. Осетрова у статті «Женщина и самоубийство (анализ творчества Ч. Ломброзо)» справедливо відзначає: «Несмотря на все разнообразие мотивов во все эпохи из 100 % зафиксированных случаев приблизительно 17–20 % суицидентов действовали в состоянии психической патологии (невменяемость, сумасшествие и т. д.). Все остальные, наделенные физическим, психическим, «семейным» здоровьем, годами вынашивают решение, в одно мгновение отрицающее всю жизнь и самоуничтожающее ее» [4, с. 56].

Самогубство внаслідок душевних захворювань, згідно Ч. Ломброзо, спостерігається у жінок частіше, ніж у чоловіків. Такі відомі важкі форми душевних розладів, як пuerперальні психози, спостерігаються переважно, а то й зовсім виключно у представниць жіночої статі. Сутність жіночих суїцидів внаслідок душевних захворювань полягає в тому, що пристрасність і емоційність під впливом страждань, призводять до втрати душевної рівноваги.

Висновки: В українській культурі роль жінки визначається продовженням і збереженням роду, що суперечить феномену жіночого суїциду. Оскільки самогубство жінки є перериванням життєвого циклу. Розглянувши ключові суїцидальні мотиви у жінок (за Ч. Ломброзо) стає зрозумілим, що жінка в сутності своїй не здатна бажати собі смерті, вона лише намагається вбити мить, в котрій жити стає нестерпно. У більшості своїй феномен жіночого суїциду є демонстраційним, показовим (статистичні дані свідчать про безліч суїцидальних спроб, що чинилися жінками, і набагато меншу кількість завершених суїцидів в порівнянні з чоловіками). Подібні явища пов'язані з трансформацією соціальних ролей чоловіка та жінки в суспільстві. Дана проблема заслуговує на увагу і подальше вивчення, оскільки заперечення жінки як продовжувачки і берегині роду актом самогубства тягне згубні наслідки змін як української культурної спадщи-

ни та традицій етносу, так і життя людського роду в цілому.

Перспективи. Дана стаття виступає основою для подальшого дослідження феномена суїциду.

1. Дюркгейм Э. Самоубийство / Э. Дюркгейм // Суцидология: Прошлое и настоящее: Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. – М.: «Когито-Центр», 2001. – 569 с. 2. Кісь О. Кого оберігає Берегиня, або Матріархат як чоловічий винахід / Оксана Кісь. <http://www.dt.ua/3000/3050/49836/> 3. Ломброзо Ч. Самоубийцы / Чезаре Ломброзо // Ломброзо Ч. Гениальность и помешательство; Женщина преступница и проститутка; Любовь у помешанных. – Минск, 2000. – С. 523–534. 4. Осетрова О. А. Женщина и самоубийство / О.А Осетрова // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Історія і філософія науки і техніки. Вип. 11. – Д.: РВВ ДНУ, 2004. – № 4. – С. 35–43. 5. Фрейд З. Печаль и меланхолия / Зигмунд Фрейд // Фрейд З. Интерес к психоанализу: Сборник. – Мн.: ООО «Попурри», 2004. – 592 с.

Людмила Роздайбіда

До питання адаптації депривірованої етнічної спільноти до українського соціуму

Стаття присвячена проблемі адаптації ромської спільноти до українського соціуму та ролі жінки у цьому процесі

The article is devoted to the problem of the adaptation of the Roma community to the Ukrainian society and of the woman's role in this process

У нашій державі досі триває складний і суперечливий процес формування української політичної нації. За двадцять років незалежності так і не досягнуто консолідації суспільства в межах прийняття чіткої громадянської позиції, усвідомлення територіального патріотизму, культивування толерантного ставлення до співвітчизників іноетнічного походження. Розмаїта етнічна палітра українського соціуму без сумніву є джерелом духовного багатства держави: «Етнічний плюралізм завжди був і є одним з факторів духовного й культурного поступу українського суспільства» [10, с. 4]. При цьому це й потенційне джерело міжетнічних конфліктів, які, як свідчить світова історія, є найгострішими та найтривалішими. Молодій Українській державі досі вдалося уникнути протистояння на етнопольному ґрунті. Однак, це зовсім не означає відсутності проблем у даній сфері.

Однією з найбільш актуальних серед цих проблем є проблема відсутності чіткої політики адаптації до українського суспільства представників соціально ущемлених – депривірованих –

національних спільнот: депортованих народів, легальних і нелегальних біженців та вимушених мігрантів, а також представників етносів з відмінними від більшості населення соціокультурними стандартами, що має своїми наслідками нижчий за загальнодержавний рівень життя цих спільнот, виникнення в них криміногенної атмосфери, а також появу міжетнічної напруги в місцях їх проживання [1, с. 106]. До останньої категорії можна віднести ромів України.

Проблема адаптації до українського соціуму депривірованих національних меншин є мало дослідженою у вітчизняній науці. Загальним питанням етнопольних відносин присвячені, зокрема, монографії В. Євтуха [4], В. Котиго-ренка [7], М. Обушного [11]. Варто також відзначити й деякі колективні праці, такі як «Актуальні питання вітчизняної етнопольтики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду» [1] та «Український соціум» [13]. Спеціальні дослідження зі становища ромської етнічної спільноти в Україні та світі здійснюють Д. Барр [2], Г. Ємець, Б. Дяченко [5], Н. Зіневич [6].